

друг под № 335, с който се назначава титуляр на новосъздадената длъжност. Номерацията показва, че за назначението се е мислило предварително и титулярът е подготвен по-рано. Това е дотогавашният русенски полицмейстер А. Цанов. За една година време този пост последователно се заема от Никола Шишеджиев, Тодор Ив. Николаев и Иван Ванков (втората половина на 1881 г.), който е и последният софийски градски управител, наричан по това време и с името, останало от Временното руско управление - "полицмейстер". Бързите смени на предварително търсените чиновници свидетелстват за тежестта на службата, непознаване на нейните изисквания, несправяне със служебните задачи. Замяната на учителя Шишеджиев с юриста Николаев говори, че не се търсят изобщо грамотни и интелигентни хора, а тесни специалисти с професионални умения. Документите за уволненията подчертават небрежността или неспособността при изпълнение на длъжността. Другата истина е, че създаването на управлението съвпада с режима на пълномощията и с първата институционална и административно-управленска криза в страната. Службата на втория софийски полицейски управител Никола Шишеджиев, дългогодишен учител, се оказва недълготрайна поради принадлежността му към Либералната партия - отрицателка на режима на пълномощията, и е заменен с Тодор Ив. Николаев, съдебен следовател при Севлиевския окръжен съд, привърженик на консервативната политика на режима на пълномощията.

Заедно със създаването на управлението и назначаването на софийски градски управител за негов ръководител се оформя и структурата му като в канцеларията се назначават: за секретар - Михаил Йорданов, за подсекретар - Христо Благоев, за секретар по чуждестранната кореспонденция - Т. Тодоров. Секретарят Михаил Йорданов е от Русе, което показва тесни връзки с А. Цанов. В служебната йерархия се издига последователно като помощник-градоначалник, градоначалник, окръжен управител. Хр. Благоев е от Самоков, поборник и опълченец, дотогавашен полицейски пристав в София, а впоследствие околийски началник, народен представител и кмет на София по времето на Ст. Стамболов. Софийският градски полицейски управител няма правомощия да формира щатове и назначава редовия полицейски състав. Това продължава да се извършва от софийския окръжен управител, но старшите жандарми както всички щатни длъжности по това време се назначават с княжески указ. Същевременно всички придадени към СГПУ жандарми са част от полицейската стража на Софийски окръг, което потвърждава зависимостта от софийския окръжен управител. В началния период на изграждане на органите за охрана на обще-

ствения ред съществува понятиен многообразие при определяне на полицейските институция, звена, длъжности и чинове. Под влияние на руската административно-полицейска лексика се появяват полицмейстер, пристав, жандарм, жандармерия, употребявани паралелно с полиция, стража. Примерно в Привременните правила за устройството на полицията в Княжество България се говори едновременно за полиция и за жандарми като органи на полицията.

Като общ ръководител на полицейската служба в града столичният полицейски управител първоначално докладва на него. Самостоятелността се засилва, когато той започва да представя докладите си само на министъра на вътрешните дела. Софийският градски полицейски управител ръководи двама полицейски пристави, които обслужват обособените два полицейски района в София. Към всеки от тях са структурирани по два полицейски участъка начело със старши жандарми.

Установяването на режима на пълномощията и суспендирането на Конституцията от 1 юли 1881 г. налагат специфична линия на развитие на инструкцията. Най-важната промяна е поставянето на полицейската стража под ръководството на Военното министерство и уреждането на структурата и функциите ѝ според приетия Привременен устав за устройството на жандармерията. Според него жандармерията е правителствена стража с военна организация. Тя е длъжна да се грижи за обществената безопасност, за съхранението на реда и спокойствието, да осигурява изпълнението на законите и издаваните от властите полицейски правила. Член 1-ви поставя княза за върховен началник на жандармерията. Милитаризирането на стражата се мотивира с необходимостта да се усъвършенства дейността ѝ.

Всъщност през втората половина на 1881 г. полицейската организация в София претърпява реформа, свързана с приетия на 20 юли Привременен устав на жандармерията и създаването на жандармерията като полицейска сила с военна организация на двойно подчинение - на военното и вътрешното министерство.

Създаването на жандармерията има за цел да въведе воинска дисциплина при изпълненето на полицейските задачи и да се справи с разрасналото се разбойническо в страната. Във функционално отношение СГПУ става самостоятелно учреждение с по-висок ранг, тъй като на титуляра му се връщат правата на окръжен управител. В структурно отношение двата района разширяват щата си до три полицейски участъка начело със сержант, подпомаган от двама капрала. За шесте полицейски участъка са

предвидени по 16 жандарми. При население на София не повече от 20 000 души полицейската стража, рекрутирана от състава на жандармерията, е в състав от 125 души и включва 96 старши и младши жандарми, 12 капрала, 6 сержанта и един фелдфебел.

Очакваните резултати за по-добра служба в полицията, прехвърлена под ведомството на Военното министерство, не се сбъдват. Начело на жандармерията застават офицери, неподготвени за полицейска служба. Административно-полицейските чиновници (окръжни и околийски началници, градоначалници и полицмейстери, пристави) се оказват с ограничени права и без контролни функции над жандармерията. Недоволство предизвиква и фактът, че целият началнически състав на жандармерията се състои от руски офицери. Всъщност възраженията срещу съществуването и дейността ѝ са на политическа основа и очертават сложна картина в обществото.

Съществуването на две паралелни структури в София за охрана на обществения ред предизвиква организационни неудобства и функционално разстройство на полицейската система. С доклад на управляващия МВД подполковник Ремлинген до княза от 4 септември 1881 г. реформата се представя като обмислено и мотивирано реорганизиране на младата полицейската стража в жандармерия. Поради увеличаването на населението в София се изтъква необходимостта от самостоятелност на организацията и дейността на столичната полиция. Основен аргумент в доклада за увеличаване на личния състав на полицията и на жандармерията е недостатъчността му за поддържане на реда и за обезпечение на обществената безопасност в столицата. Според Ремлинген стойността на живота в столицата изисква увеличение на финансирането на полицията и жандармерията и предлага околийският началник на столицата и неговото управление да се отдели "съвършено" от окръжния управител и да се формира самостоятелно управление начело с полицмейстер или софийски градски полицейски началник, с права на окръжен управител, с годишна заплата от 6000 лв. и с един помощник. В щата на управлението на полицмейстера се предвиждат като длъжности: един секретар и негов помощник съответно със заплата от 3000 лв. и 1800 лв. в година; да се обособят в столицата две териториални части с по три участъка и във всяка част да се назначи по един пристав със съдържание 3200 лв. в годината.

На другия ден, 5 септември 1881 г., с нов указ, подписан от княза, се възлага изпълнението на реформата на министъра, като се назначават в 6-те участъка по един сержант, по два капрала и по 16 жандарми. За по-

мощник на полицмейстера е назначен Димитър Г. Мартинов, а за пристав на 2-ри участък в столицата е назначен Михаил Божилов.

Вместо думите в т. 1 "околийски началник на столицата" в указа са употребени думите "полицмейстер, нине градский околийски началник". Все още в много правителствени документи се повтарят понятията от времето на руското окупационно управление и вместо околийски полицейски управител или софийски градски началник се употребява "полицмейстер", като се влага един и същи смисъл от организационна и функционална гледна точка.

На 7 септември 1881 г. Ремлинген поднася нов указ за подпис от княза под № 779, с който се правят нови преобразования. Те са свързани с уеднаквяване на униформата на софийската полиция, отликите ѝ от жандармерийската, въоръжението и повишаването на възнаграждението на софийските служители с 20 на сто в сравнение с останалите полицаи. Полицейските чинове от София носят еднакво с жандармерийското по цвят и кройка мундирно облекло от синьо сукно, но с допълнителни аксесоари по ръкавите, яката и шапката. За полицмейстера като висш чиновник се предвижда щаб-офицерска, а за другите чиновници обер-офицерска униформа и се определя начинът за носенето ѝ. Представена като разлика в униформата, истинският замисъл на реформата е диференцирането на органите на софийската полиция (в случая младши и старши жандарми) от органите на окръжната жандармерия. Изпълнението на предложените реформи се възлага на двама министри, тъй като жандармерията е на двойно подчинение на МВД и Военното министерство.

Столичният градоначалник

Реформата в столичната полиция се оказва недостатъчна и затова става нужно да се извърши нова: да се премахне длъжността софийски градски управител, титулован още полицмейстер, като се образува нов пост "градоначалник" с права относно София, предоставени на окръжен управител.

Тази реформа се осъществява от министъра на вътрешните работи от края на първата половина на 1882 г. генерал-майор Леонид Соболев, който в същото време е и министър-председател на княжеството. За целта с указ № 561 от 30 юли 1882 г. се създава длъжността столичен градоначалник, която просъществува до 1925 г.

Мотивите за появата на градоначалника като понятие и длъжност са изразени в доклад от 29 юни 1882 г. на министъра на вътрешните дела

Леонид Соболев до княза и са свързани с разрастването на столицата, издигането ѝ като резиденция на държавния глава, средоточие на международния живот, повишаването на материалното благосъстояние на жителите ѝ и необходимостта от надзор върху благоустройството на града. Много съществени, а и за пръв път изразени в правителствен документ, са рязсъжденията за привеждането на града в ред, за установяването на добри отношения между гражданите и за охрана на тишината и порядъка, за които се изисква известна опитност, енергия, знание и да се внуши уважение към държавата чрез стабилна полицейска организация. Затова се предлага да се съкрати длъжността софийски полицмейстер и се създаде нова длъжност "градоначалник" с права на окръжен управител за София. С указ за Князът разписва функционалните задължения на столичния градоначалник, като му възлага: "Устройството на българската столица, съгласно съществуващите закони; установление на добри отношения между градското управление и иностранните поданници; успокоение столичното население, което е разделено и враждебно и изобщо надзора на реда и тишината".

Структурирането на полицейската институция в София се осъществява напълно с изготвянето на щата на градоначалството и ангажирането на известен и опитен полицейски администратор за негов ръководител. Леонид Соболев предявява високи изисквания към личността му: да е отслужил военна служба, да има висше юридическо образование, да е дисциплиниран, да се отличава с високо съзнание за дълг и отговорност. Безусловното изпълнение на тези характеристики означава, че високият ръководител ще е чужденец. По предложение на Соболев князът назначава на длъжността "градоначалник" бившия офицер от лейб-гвардейския Симеоновски полк, завършилия курса на императорската юридическа академия, чиновника за особени поръчки при Варшавския генерал-губернатор, надворния съветник Денис Карнович и му предлага да доведе със себе си от Русия двама опитни участъкови началници. Поканен временно да изпълнява длъжността градоначалник, от него се иска да може да "всее" и в подчинените му лица уважение към законността и дълга и подготви свои последователи в професията от България. За Софийското градоначалство се предвижда следният щат:

Градоначалник

6000 лв. годишно и

1000 лв. представителни

Секретар

3000 лв.

Секретар по иностранната

кореспонденция	3600 лв.
Писари	3000 лв.
Веществени разходи	1200 лв.

Денис Карнович пристига в София през първата половина на септември 1882 г. След заемането на длъжността за кратко време се запознава с устройството и разположението на града, състоянието на полицейската служба и оперативните нужди за подобряването на организацията и управлението ѝ. В унисон с нагласите му за изпълнение на задачите на назначението си и разбирайки необходимостта от професионална подготовка, издава няколко заповеди по столичната полиция. С тях определя задълженията на участъковите полицейски пристави по полицейската служба. Същевременно ги задължава да се заемат с обучаването и подготовката на полицейските стражари за усвояване на полицейската служба. Пристъпва към териториалното формиране на полицейските участъци на София и назначава четирима полицейски пристави: С. Бойчев, Т. Симеонов, Т. Чернев и П. Раев. Границите на участъците са по главните улици на града и представляват части от шосетата, излизащи от София по направление Цариград, Лом, Ниш и Кюстендил. Първи участък е образуван от кварталите между Цариградска и Ломска улица, Втори от кварталите между Ломска и Нишка улица, Трети участък обхваща кварталите между Нишка и Боянска улица и Четвърти участък обхваща територията между Боянска и Цариградска улица. Макар че в бюджета не са предвидени, той назначава помощници на полицейските пристави в четирите столични полицейски участъка. Между тях са доведените от него от Русия двама опитни полицейски чиновници: Данаил Григориевич (Първи участък) и Владимир Боготинов (Четвърти участък). Карнович в интерес на добрата служба издейства увеличение на щата на полицейската стража, която обслужвала градоначалството. Поради същата причина като помощник на градоначалника бил оставен Иван Ванков. Последният софийски градски полицейски началник (полицмейстер) по всяка вероятност предвидливо е ползван от новия градоначалник, за да се ориентира бързо в оперативната обстановка и служи до 28 януари 1883 г., когато се уволнява по собствено желание и оставя мястото незаето, защото няма предвиден щат в бюджета за неговата длъжност. Първият назначен секретар на столичното градоначалство е М. Лингоров

По това време няма закон за столичното градоначалство, затова министърът в края на 1882 г. възлага на Карнович да проучи и приготви

законопроект за устройството на учреждението. В началото на 1883 г. Карнович предава в МВД приготвения законопроект, който е изпратен от министерството за разглеждане в Държавния съвет. След намесата на ДС с някои поправки законопроектът се изпраща в Народното събрание за разглеждане и гласуване. Законът за столичното градоначалство се утвърждава от княза с указ № 664 от 24 август 1883 г. и се публикува. Законът за столичното градоначалство е кратък, състои се от 33 члена, разделени в 5 глави. В глава първа с чл. 1 се постановява, че в столицата на Княжеството се учредява особено административно полицейско управление под название "Столично градоначалство", властта на което се простира в пределите на столицата. На практика това е второ санкциониране на решението да се обособи и формира столично градоначалство, но този път се утвърждава със следния щат:

1. Градоначалник	12 000 лв.
2. Помощник	6000
3. Секретар	3000
4. Подсекретар	1800
5. Секретар на иностранната кореспонденция	3600
6. Участъкови подначалници по 4000	16 000
7. Канцеларски разноски	6420
Всичко:	48 820 лв.

Със създаването на Столичното градоначалство се прави първият пробив в създадената система за опазване на обществения ред в посока на създаване на цивилни структури за охрана и служба. В сравнение с действащия Привременен устава за устройството на жандармерията и създадения Драгунски корпус сега се определя правилното направление за развитието на столичната полиция като част от полицейската стража. Полицията в княжеството не закъснява да поеме по нов път на изграждане, но чак след като се закрие Корпусът на драгуните и се създаде от 1883 г. гражданска полицейска институция с приемането на Устава за полицейската стража от април 1883 г. и поставянето ѝ във ведомството на Министерството на вътрешните работи.

Във връзка с това отстъпление след създаването на столичното градоначалство с указ по военното ведомство № 335 от 27 ноември 1882 г. се придават във ведението на софийския градоначалник от състава на

Драгунския корпус един фелдфебел, 6 сержанти, 12 капрала и 96 драгуни, от които около 75 пеши. С това число е намален щатът на Драгунския корпус, намиращ се под ведомството на Министерството на войната. Придадените драгуни вече се считат нестроеви войници, а само полицейски чиновници и органи, намиращи се в зависимост от градоначалството и МВР. Те запазват въоръжението, обмундирването и кредита за заплата до 1 март 1883 г.

Създаденото столично градоначалство с указ № 561 от 1882 г. и попълнено със служебен персонал и чиновници и достатъчно число полицейски стражари със Закона за столичното градоначалство продължава своята работа под ръководството на Карнович. Постигат се задоволителни резултати, които оправдават очакванията с назначаването на този високоинтелигентен и способен администратор. Поставените здрави основи на полицейската служба от първия градоначалник служат за пример на неговите приемници-българи. Същият сигурно би могъл да допринесе още за добрата и примерна полицейска служба в столицата. Но след едногодишно заемане на високия и отговорен пост си подава доброволно оставката и се връща в Русия. През първата половина на м. септември 1883 г. министър-председателят и министър на вътрешните работи Л. Соболев, неговият патрон, по чиято покана заема поста столичен градоначалник, си подава оставката по политически причини, свързани с отмяната на режима на пълномощията и възстановяването на Търновската конституция. Скоро след това Д. Карнович си подава оставката, последван от доведените от него от Русия и назначени за помощник-пристави Данаил Григориев и Владимир Боготинов.

За заместници на подалия оставка Карнович с указ на МВР № 831 от 7 октомври 1883 г. е назначен българинът Кръстьо Нешов, който заема този пост близо година.

Негов приемник е запасният офицер Михаил Тепавски, назначен с указ № 572 от 14 октомври 1883 г. и заема поста до втората половина на март 1885 г. Поредният градоначалник, назначен с указ № 59 от 15 април 1886 г. и служил до уволнението си по собствено желание на 28 септември 1886 г., е Анастас А. Хранов.

Реорганизациите на органите за ред и сигурност, определени като неуспешни, се засилват с преобразуването на жандармерията в Корпус на драгуните. Той се създава на 3 юли 1882 г. по идея на военния министър ген. Каулбарс. Неговият замисъл е да се създаде строева кавалерийска част, която да извършва и полицейска служба.